

**ПЕДАГОГИК КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ:
ТАРИХИЙЛИК, ЗАМОНАВИЙЛИК, ИСТИҚБОЛ
илмий-амалий конференцияси**

**МАТЕРИАЛЛАРИ
29 сентябрь, 2015 йил**

**THE MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY
SPECIALIZED EDUCATION**

TASHKENT STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

**MATERIALS
of the scientific practical conference**

**PEDAGOGICAL PERSONNEL TRAINING:
HISTORY, PROGRESSIVENESS, PROSPECTS**

September 29, 2015

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО
СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

**МАТЕРИАЛЫ
-научно-практической конференции**

**ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ:
ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОСТЬ,
ПЕРСПЕКТИВЫ**

29 сентября, 2015 год

to'g'risida ma'lumotlar berilishi lozim. Jumladan, sog'lom turmush tarzining nazariy asoslar va tamoyillari, Abu Ali ibn Sinoning sog'lom turmush tarziga oid qarashlari va fikrlari, sog'lom turmush tarziga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillar, sog'lom turmush tarzining asosiy ko'rsatkichlari, shuningdek, sog'lom turmush tarziga mehnat va turmush sharoitlari ta'siri, ma'naviyat va madaniyatdagi ahamiyati, bo'sh vaqtni to'g'ri tashkil qilish, shaxslararo munosabatlar va psixogigienani amalga oshirish, ishchanlik dinamikasi, charchash va charchashning oldini olish. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda chiniqish, jismoniy tarbiya va sportning o'rni, zararli odatlarning oldini olishda sog'lom turmush tarzining ahamiyati, atrof-muhitni muhofaza qilishning inson salomatligiga ta'siri, yoshlar ongiga singdiriladi.

O'quv tarbiya jarayonida sog'lom turmush tarzi to'g'risida olingan bilimlar hayotda keng qo'llanilib oilada, mahallada amalga oshirilishi zarurligi va buning uchun ota-onalar va mahalla axhi ko'lidan keladigan yordamni berishlari, «Sihat - salomatlik» yili Davlat dasturini amalga oshirishda sog'lom turmush tarzini e'tiborga olish zarur.

Shu bilan birga quyidagilarning e'tiborda bo'lishi talab etiladi:

Maxsus mutaxassislar ishtirokida, ya'ni, xuquqshunoslar, psixologlar, narkodispenser xodimlari hamkorligida ta'lim muassasalarida giyohvandlik, SPID (OITS) va narkotik moddalar, chekishning zarari to'g'risida tushuncha berish, videofilmlar ko'rsatish, ma'ruza, davra suhbatlarini tashkil etish, kutubxonalarda, sinf xonalarida shu mavzuga, oid ko'rgazmalar tashkil etish ijobiy natijalar garovidir.

Ta'lim muassasalari, oilalarda giyohvandlik va narkotik moddalarni iste'mol qilishga moyil o'quvchi va yoshlarni aniqlash, o'ranish va hisobga olish (so'rov varaqalar, testlar vositasida), o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini hisobga olish, turli to'garaklar, sport seksiyalarida qatnashish uchun uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish zarur.

Zararli odatlar va ularning inson organizmiga ta'siri haqida mukammal tushunchalar berish, shuningdek, unga berilishning oldini olishda ularni ogoh bo'lishga chorlash, ta'lim-tarbiyaning negizini tashkil etmog'i kerak.

ЎЗБЕКИСТОН ТУРИСТИК ИМКОНИАТЛАРИНИНГ ГЕОГРАФИК ЖИХАТЛАРИ

М.Р.Усмонов., Каримов И, Жиззах ДПИ

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси географик урнига кура Евросиё материгининг кок уртасида жойлашган булиб шимолдан Қозоғистон, шарқ ва шимоли-шарқдан Қирғизистон, жанубдан Тожикистон ва қисқа масофада Афғонистон, гарбдан Туркменистон Республикалари билан чегарадош. Республиканинг майдони 448,9 минг км.кв. булиб, унинг худуди Буюк Британия, Бельгия, Дания ва Швейцария каби давлатларни кушиб ҳисоблаганда ҳам улардан майдони жихатдан каттароқдир. Мамлакат аҳолиси 31 млн.дан (2015 йил) оргик кишини ташкил этади. Мамлакат урбанизация даражаси 51,7% ни, аҳолининг саводхонлик даражаси 99,9%ни ташкил килади. Мамлакат

худудининг 70% и текисликлардан иборат бўлиб, булардан Помир-Олой ва Хисор тоғ тизмаларидан ташкил топган.

Ўзбекистон худудида дастлабки давлатчиликнинг бундан тахминан 3 минг йил илгари даврларга тўғри келади. Республикамиз худудида таркиб топган дастлабки давлатлар-Сугдиёна, Бактерия, Хоразм, Давон ва Қанг давлатлари ҳисобланади. Республикамиз худудидан ғарб ва шарқни, шимол ҳамда жанубни бир-бири билан боғлаб турувчи «Буюк Ипак йули» ўтган. Бу худудда савдо-сотикнинг ривож топиши, шарқ маданиятининг ғарбга, ғарб маданиятининг шарққа кириб боришида асосий омил бўлиб хизмат қилган. Шунинг учун ҳам мамлакатимиз худудидан топилган қадимги топилмалар орасида ғарб маданияти яъни Юнон (илм маданияти) маданиятига хос бўлган топилмаларнинг мавжудлигини кўрамыз. Бизнинг худудимиз орқали «Будпарастлик» мамлакатимиздан шарқда жойлашган мамлакатларга сингиб борганлигини археологик топилмалар исботламоқда.

Мамлакатимиз худудида давлатчиликнинг таркиб топиши, савдо-сотикнинг ривожи бу ерда ҳунармандчиликнинг, фан ва маданиятнинг ривож топишига олиб келади. Натижада ўрта асрларга келиб жаҳонга машҳур буюк алломалар ушбу мамлакатдан етишиб чиқди. Буларга Абу-Али Ибн Сино, Ал-Хоразмий, Мухаммад Ал-Беруний, Ал-Фаробий, Ал-Фарғонийлар мисол бўла олади.

XIX асрнинг урталарига келиб, мамлакатимиз худуди рус империяси қармоғига ўтди. 70 йил давомида эса собиқ шўролар давлати таркибидаги республика сифатида, 1991 йил 31-август кунин эса ўз мустақиллигини қўлга киритди.

Мамлакатимиз мустақилликка эришган кунидан бошлаб, Президентимиз И.А.Каримов бошчилигида республикамиз иқтисоди, фан ва маданиятни бозор иқтисоди тамойиллари асосида ривожлантиришга киришилди. Мамлакатимиз бозор иқтисодиётига ўтишнинг бешта асосий тамойили ишлаб чиқилди ва улар ҳаётга изчил тадбиқ этила бошлади. Булар иқтисоднинг сиёсатдан устуворлиги, давлатнинг бош ислоҳатчи эканлиги, бозор иқтисодиётига босқичма-босқич ўтиш, қонун устуворлиги ва қучли ижтимоий ҳимоя тамойилларидир.

Республикамизнинг суверен давлат мақомида дунё мамлакатлари томонидан тан олинishi, 120 дан ортиқ давлатлар билан расмий дипломатик муносабатларнинг ўрнатилиши, элчихоналарининг очилиши қисқа давр ичида Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига кириб боришида муҳим қадам бўлди. Маълумки, БМТ нинг 1972 йилда қабул қилинган конвенциясида халқларнинг бетақдор маданий ёдгорликларини авайлаб асрашга келишилган. Ҳозирги кунга келиб фойдаланишга яроқли 500 дан ортиқ маданий ёдгорликлар ўзига хос тақдорланмас тарихий-маданий ансамбиллар, архитектура ёдгорликлари танишув ва диний туризм истикболида аҳамиятлidir.

Республикамизда ҳозирги кунга келиб 4000 дан ортиқ тарихий обидалар, монументал архитектурага хос бўлиш манзиллар мавжуд. Булар Будда динига мансуб топилмалар, Искандар Зулқайнарнинг юришлари араблар

истилочилиги, муғиллар босқини, ҳамда Амир Темур ва Темурийлар империяси ва бошқа даврлардан далолат берувчи сайёҳлик объектларини гашкил этади. Бундай архитектура ёдгорликларининг айниқса Самарқанд, Бухоро, Хива шаҳарларида жуда яхши сақланиб қолган. Ушбу шаҳарлардаги архитектура ёдгорликлари ўзининг аҳамияти, қўрилиши ва жозибadorлиги жиҳатидан Миср эҳромлари, Ҳиндистон, Қадимги Юнонистон ва Римдаги архитектура ёдгорликларидан қолишмайди.

Бундан ташқари мамлакатимизда геолог-геоморфологик, гидрологик ва биологик туристик объектлар мавжуд.

Биобарин, геологик-гидроморфологик объектларга Сурхондарё вилоятидаги Бойсун тоғларида жойлашган урта палеолитнинг «Мустье маданияти» (мил.авв. 100-40 минг йиллик)га тааллуқли Тешиктош ғори мисол бўлади. Ушбу ғордаги топилган ёш боланинг бош суягини урганиш асосида Урта Осиё ҳозирги замон одам типининг шаклланиш зонасига киради, деган муҳим хулоса чиқариш имконини беради. Қадимги одамлар яшаган тоғларга Самарқанд вилояти Омонқутон тоғларида жойлашган Омонқутон ғори, Фарғона vodiёсида жойлашган Селинғур ғорлари ҳам мисол бўла олади.

Шуни таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон ҳудудида нафақат қадимги тош асрига хос ёдгорликлар сақланиб қолмасдан балки ундан кейинги даврларда ҳам одамлар у ерда яшагани маълум. Жумладан, Мезолит даврида (мил.авв. 12-15 минг йиллик) да Сурхондарё вилоятининг тоғли ҳудудларини қадимги одамлар томонидан ўзлаштириш давом этган. 1938-1942 йилларда Г.В.Парфенов, 1970-1971 йилларда У.Исломов томонидан текширилган Мачай ғори бу даврга оид йирик манзилгоҳлардан бири Шеробод тумани ҳудудидаги Зараутсой суратлари мезолит даври ёки неолитнинг бошларига оид эканлиги аниқланган. Бундай топилмалар ва тошга чизилган суратлар Самарқанд вилоятининг Нурота тоғларида ҳам учрайди.

Геолог-геоморфологик ёдгорликлари Қоратепа тоғининг жанубий ёнбағрида жойлашган Амир Темур ғори, Чақилқалон тоғларидаги Келси ғори Қирқтов платосидаги қудуқлар, Ҳисор тоғларида жойлашган қадимги динозаврларнинг тошга айланган излари сақланган Китоб геологик қурикхонаси, Ҳисор тизмасидаги «Темир дарвоза» деб номланган Дарбанд тангалари мисол бўла олади.

Биологик ёдгорликларга Қашқадарёнинг водийсининг юқори қисмида жойлашган диометри 12 м. га етувчи Чинор, Сурхондарё водийсидаги ёши 100 йилдан ошган чинорларни мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Бундай табиатнинг нодир ёдгорликлари хорижий сайёҳларда жуда катта таъсурот қолдиришига шубҳасиздир. Мамлакатимиз ҳудудида диний ва археологик туризмни ривожлантириш имкониятлари юқори. Жумладан, мамлакатимиз ҳудуди қадимги одамлар яшаган археологик топилмаларга жуда бой. Бундай топилмалар учрайдиган жойларга Сурхондарё вилоятидаги Афросиёб, Хоразм вилоятидаги «Қуй қирилган қалъа» ҳудудларида учрайди. 1972 йил 26 сентябрда Ўзбекистон археологлари томонидан Сурхондарё вилоятининг Далварзинтепа манзилгоҳида олиб борилган тадқиқотлар натижасида, бу ерда

умумий сони 115 та олтин буюм солинган сапол куза топилган. (умумий оғирлиги 36 кг) олтин безаклар, такинчоклар, маҳаллий Грек-Бактрия заргарлик санъатининг намунаси ҳисобланади. Саполлитепада манзилгоҳида будда динига мансуб қадимги одамларнинг гурлари топилиши ҳам Урта Осиёдан шарқ мамлакатларига будда динининг тарқалганлигидан далолат беради.

Бундан ташқари, мамлакатимизда буюк алломалар ўтган юртлардан бири ҳисобланади. Буларга ҳадисшунослик ва исломий билимларнинг жаҳон миқёсида ривожланишига катта ҳисса қўшган Имом Ал-Бухорий, Ал-Фарғоний, Марғилоний, Ат-Термизий, Мотрудий ва Муҳаммад Пайғамбарнинг амакиси (Қусам Ибн Аббос) қўним топган Шоҳи-Зинда мақбаралари мисол бўлади. Ушбу буюк сиймоларнинг қабрларини зиёрат қилиш учун жаҳоннинг қўпгина давлатларидан, хусусан араб давлатлари ва мусулмон динига эътиқод қилувчи қўп бўлган давлатлар зиёратчилар келиши истаги борлигини билдирмоқдалар. Бу келажакда диний туризм билан боғлиқ ҳолда туризмнинг бошқа турларини ҳам ташкил этиш ва ривожлантириш истикболларини белгилайди.

Ҳозирги кунда республикаимизда 9 минг кишига мўлжалланган компинглар фаолият курсатмоқда. Кейинги беш йилда бир вақтнинг ўзида 1330 меҳмонларга хизмат кўрсата оладиган 17 та катта ва ўртача катталиқдаги меҳмонхоналар қўриб ишга туширилди.

Ўзбекистон туризм фаолияти билан шугулланиш ҳуқуқига эга 350 та ташкилот фаолият курсатмоқда, шундан 300 таси хусусий фирмалар ҳисобланади. Бугунги кунда туристларга хизмат кўрсатишнинг 90% хусусий туристик фирмалар томонидан амалга оширилмоқда.

Республикаимизда келаятган хорижий сайёҳларнинг 76,2% туристик марказлар – Самарқанд, Бухоро, Хива ва Тошкент шаҳарларига тўғри келмоқда. Қолган 24,6% хорижий сайёҳлар Фарғона водийсидаги тарихий ёдгорликларни кўришга кизиқишади.

Бу эса туризмнинг моддий –техник баъзасига таъсир курсатади. Республикада 40% туризмнинг ишлаб чиқариш қуввати Тошкент шаҳрида жойлашган, 37% эса Самарқанд, Бухоро ва Хоразм вилоятларига 16% Фарғона водийси ва Сурхондарё вилоятига тўғри келади. Республиканинг 50% майдонини эгаллаган бошқа вилоятларга республика туристик ишлаб чиқариш қувватининг 7% тўғри келади, ҳолос. Республикага келадиган туристларнинг асосий қисми Германия, Франция, Италия, Япония ва Россияга тўғри келади.

Республика Давлат статистик қўмитасининг берган маълумотига кўра ҳозирги кунда «Ўзбектуризм» миллий компаниясининг мамлакат ялпи ички маҳсулоти ишлаб чиқаришдаги улуши 0,6 %ни ташкил қилади. Ривожланган мамлакатларда бу курсаткич 7-9%ни ташкил қилади. Шунини ҳисобга олиб Ўзбекистон Республикаси Президенти мамлакатимизнинг бой туристик имкониятларидан янада кенгрок фойдаланиш масаласини қўймоқда.

Хулоса ўрнида шунини таъкидлаш лозимки, қўйидаги масалаларга эътибор қаратиш туризм истикболида муҳим аҳамиятга эгадир:

- Ўзбекистоннинг географик ўрни ва жойлашувидан келиб чиққан ҳолда туризм соҳасига ўзига хос ёндошиш;

- табиий шароит ва узига хос иклим хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда танишув, рекреация ва дам олиш ва соғломлаштириш масканларини карталаштириш ва турист қабул қилиш юқини географик ва экологик баҳолаш;
- қадим тарихи ва буюк келажигини ақс эттирувчи туристик рекламаларни хилма хил кўринишда, турли тилларда янада кўпайтириш;
- диний туризм истиқболи юқорилигини инобатга олиб ислом динига эътиқот килувчилар кўп бўлган давлатлар туризм бозорини урганиш ва уларни кизиқтириш;
- Қадимий ва туризм шаҳарларида «эркин туристик зоналар» ташкил этиш;
- Туристтик маҳсулотлар турни янада кўпайтириш;

ГЕОГРАФИЯ ТАЪЛИМИДА ЗАМОНОВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ (6-синф мисолида)

Ю.Б.Раҳматов, У. Обидов, М.М.Қодирова, О. Холиқова, Навоий ДПИ

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да таълимда энг замонавий ҳисобланган педагогик технологияларни қўллашга ва мукамал урганишга эришиш масалаларига ҳамда инсон омилияга алоҳида эътибор қаратилган бўлиб, унинг негизида «тизимли ёндашув» ётади.

«Таълим тўғрисида»ги қонуннинг 26-моддасида таълимни илғор шакллари ва янги педагогик технологиялар таълим жараёнига жорий этилсин-дейилган бўлса, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да таълим беришнинг илғор технологияларини, замонавий ўқув-услубий мажмуаларни яратиш ва таълим жараёнини дидактик жиҳатдан таъминлаш талаб этилади.

Умумтаълим мактабларининг 6-синфларида «Материклар ва океанлар табиий географияси фанини замонавий педагогик технологиялар асосида ўқитиш масалалари ҳақида фикр юритишдан олдин, замонавий педагогик технологиялар ҳақида айрим мулоҳазаларни амалда қўллаш тўғрисида фикрларимизни билан ўртоқлашсак.

Замонавий педагогик технология- бу замонавий педагогик маҳорат, услуб, саноат ва ҳунар яратишдир, бу атаманинг пайдо бўлиши давр ва замон талабидир. Талаба ва ўқувчиларнинг дарсга қатнашиши, фаоллиги, ўзлаштириш даражасининг юқори бўлиши тўғридан-тўғри педагогик маҳоратга боғлиқ.

Абдулла Авлоний (1878-1934) ўзининг барча таълим-тарбия тизимини ривожлантириш тадқиқотларида илм муаммосини биринчи ўринга қўйган. Хусусан у таълим-тарбия билан таълимнинг бирлиги муаммосини ишлаб чиқди. Олимнинг фикрича таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш бевосита замонавий педагогик технологияларни амалиётга ижобий жорий этиш даражаси билан ўз ўрнига эга бўлади.

Материклар ва океанлар табиий географияси ўқитишда замонавий педагогик технологиялардан айримлари ҳақида фикрлашиш мумкинлигини кўриб чиқамиз.

	мақсад, усул ва воситалари. Д.Кулбоева.	
80.	Оценочная самостоятельность учащихся Шавкат Джураев.	187
81.	О'qish darslarining o'quvchi shaxsini tarbiyalashdagi ahamiyati xususida. N. Jo'rayeva, N. Toshtemirova.	190
82.	Миллий маданиятлар кесимида теоморфик метафора. Ш.Т.Махмараимова.	193
83.	Талаба ёшларни интеллектуал салоҳиятли қилиб ўқитишда таълим технологияларининг аҳамияти. Х.Ш. Мамажонова, М.М. Ботирова.	196
84.	Ўқувчи фаоллигини оширишда замонавий ва янги ахборот технологиялари ва усулларнинг қулланилиши. Д. Ҳолқузиева.	198
85.	Соғлом ижтимоий муҳит мактабгача тарбия ёшидаги болалар ижтимоийлашувининг муҳим омили. С.Мелибоева.	200
86.	Boshlang'ich sinf o'quvchilariga tarbiyaviy tadbirlarni o'qish darslarida tashkil etish bosqichlari. O.A Bobonazarov, I.T. To'raqulov.	202
87.	Suitsidal xavf omillari va ularni oldini olish yo'llari. I.T. To'raqulov, O.A. Bobonazarov.	203
88.	Reproduktiv salomatlik va uning hal etish muammolari. S.Umarova, G.Hatamqulova, S.Ma'murova.	205
89.	Zararli odatlarning inson salomatligiga ta'siri. S.Ma'murova, S.Umarova, G.Hatamqulova.	208
90.	Ўзбекистон туристик имкониятларининг географик жихатлари. М.Р.Усмонов, Каримов И.	209
91.	География таълимида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш. Ю.Б.Рахматов, У. Обидов, М.М.Қодирова, О. Холиқова.	213
92.	Маънавий таълим-тарбия, маънавий илм-маърифат, маънавий маданият маркази. Ж. Абдуллаев.	216
93.	Кітап – білім бұлагы... Айтбаева Гулчехра Ермекбаевна.	220
94.	Роль контроля в совершенствовании процесса подготовки кадров. Хамедова Н.А.	221